

De wet op de landloperij: Armoede achter slot en grendel

Waarom zijn er eigenlijk landlopers? Dit is een vraag die Orwell stelde toen hij in Londen en Parijs aan de grond zat. Ook nu, in het Orwell-jaar 1984, zitten in België nog heel wat landlopers aan de grond. 'Aan de grond zitten' is misschien een wat misleidende uitdrukking, want in België worden landlopers opgesloten.

De wet ter beteugeling van de landloperij en de bedelarij

Gemiddeld verblijven zo'n 1000 landlopers in de kolonies van Wortel, Merksplas en Saint-Hubert. Zij werden 'ter beschikking van de regering' gesteld op basis van de Wet ter beteugeling van de landloperij en de bedelarij.

Deze wet bepaalt dat, wie in België als landloper wordt aangetroffen, gearresteerd en binnen de 24 uren voor de rechtbank gebracht wordt. De wet, die dateert van 1891, werd toen als vernieuwend beschouwd, maar heeft intussen reeds geruime tijd de pensioengerechtigde leeftijd overschreden: het gedwongen opsluiten van mensen in landloperskolonies en bedelaarsgestichten is inderdaad een blaam op het blazoen van de Belgische rechtsstaat.

De strafrechtelijke bejegening van landlopers zou gerechtvaardigd zijn, indien landlopers als groep een bedreiging uitmaken voor de maatschappelijke orde, doordat hun gedrag de rechtsorde bedreigt, individuele slachtoffers maakt of tenminste iemand kwetst in zijn gevoelens, zoals b.v. bij zedelijkheidsdelicten.

De bedreiging kan uitgaan van het groot aantal landlopers in België en/of door de aard van het gedrag dat landlopers ten toon spreiden. Echter, het aantal landlopers is teruggelopen: in 1890 was 1 Belg op 1000 landloper, momenteel is nog maar 1 Belg op 12.000 landloper. Toch blijft de officiële maatschappelijke reactie op landloperij dezelfde als bijna 100 jaar geleden en is de landloperij geen uitdovend verschijnsel. De laatste jaren steeg het aantal opsluitingen duidelijk, waarschijnlijk als uitvloeisel van de bekende crisis. Individuele slachtoffers maakt de landloper – als landloper – niet. De bestaande maatschappelijke reactie tegen landloperij kan haar rechtvaardigheidsgrond alleen maar vinden in het gedrag dat landlopers ten toon spreiden. Dit gedrag bestaat in het niet hebben van woonst, werk en bestaansmiddelen. Landlopers zijn dus niet in het bezit van economische goederen, die de meerderheid van de bevolking wel heeft, of althans nastrevenswaardig acht.

Blijkbaar moet dit de samenleving in haar gevoelens kwetsen, want ze laat haar afkeuring blijken door de landloper 'ter beschikking van de regering te stellen', en hem van zijn vrijheid te beroven.

Armoede achter slot en grendel

Nu kan men de gedragingen van landlopers goed- of afkeuren, maar daar gaat het niet om. Waar het wel om gaat is of we het goed- of afkeuren dat mensen die geen woonst- werk of bestaansmiddelen hebben (de landlopers dus), strafrechtelijk bejegend en opgesloten worden. M.a.w. is de huidige reactie op landloperij een aangepaste reactie op een gedrag dat in essentie naar armoede verwijst? Ons antwoord luidt negatief om volgende redenen.

De snelheid waarmee de procedure van terbeschikkingstelling van de regering verloopt, laat niet toe voldoende aandacht te besteden aan de probleemvolle situatie van de landloper. De politierechter moet immers binnen de 24 uur na de aanhouding een uitspraak doen. Dit tijdsbestek is onvoldoende om – de nochtans voorhanden zijnde – alternatieven voor opsluiting te onderzoeken. De officiële maatschappelijke reactie op landloperij, die een individualiserende beveiligingsmaatregel beoogt, veroorzaakt net het omgekeerde: een collectieve institutionalisering van landlopers. Van de in 1980 (het recentste beschikbare cijfer) ter beschikking van de regering gestelde landlopers, werd 60 % al meer dan vijfmaal geïnterneerd. Een oplossing van het menselijk probleem lijkt hier zeer ver af.

De landloperskolonies, zoals die momenteel functioneren, vormen, paradoxaal aan hun doelstellingen, één van de meest problematische aspecten van het landlopersbestaan. De landloper, die erin terecht komt, loopt het gevaar voor een lange tijd afhankelijk gemaakt te worden van het instituut: De kolonie wordt zijn thuis. 'Buiten' gaat hij nog enkel op 'vakantie'. De reclasseringsgedachte die erin bestaat landlopers weer in de samenleving te integreren, kan hier weinig aan verhelpen, omdat haar doelstellingen volledig haaks staan op, en in concurrentie zijn met de werking van de landloperskolonies.

Op zoek naar alternatieven

De strafrechtelijke bejegening van landlopers kan moeilijk volhouden dat ze welzijn produceert, integendeel, er worden grote hoeveelheden onwelzijn geteeld. Zowel vanuit de thuislozenzorg, als in een recent rapport over armoede in België, wordt het strafrechtelijk bejegenen van landlopers afgekeurd. Zolang de landloperij gecriminaliseerd blijft, zal het probleem van de landloperij nooit volledig uitdoven. Er werd immers vastgesteld dat jaarlijks enkele honderden mensen voor de eerste maal kennis maken met de landloperij. Deze mensen, die geen weet hebben van hulpverleningsmogelijkheden bij sociale diensten of in opvanghuizen, zullen de weg naar Wortel, Merksplas en Saint-Hubert blijven vinden.

De Vereniging Der Vlaamse Onthaalhuizen vraagt meer aandacht voor deze vergeten en verkeerd begrepen groep. Zij wil erop wijzen dat het opsluiten van mensen omwille van het niet hebben van werk, woonst en bestaansmiddelen, een criminalisering van een in wezen sociale problematiek is. De V.D.V.O. stelt vast dat er een grote overeenstemming is tussen de groep thuislozen en de groep landlopers, waarbij de ene groep terecht komt in de sociale hulpverlenings sfeer, en de andere in de justitiële sfeer.

In de nabije toekomst wil de V.D.V.O. alle betrokken instanties en organisaties rond de tafel brengen, om een andere bejegening voor landlopers uit te we-

ken. De onthaalcentra willen zich daarbij georganiseerd engageren in een hulpverleningsaanbod voor personen die dreigen opgesloten te worden als landloper.

Als basis van de gesprekken wil zij de '135 voorstellen voor een beleid tegen armoede en bestaansonzekerheid in België, rapport aan de Koning Boudewijnstichting' centraal stellen. Meer bepaald:

Artikel 115: de wet op de landloperij afschaffen.

Artikel 116: de bestaande gesloten instellingen (voor landlopers) veranderen in instellingen voor vrijwillig verblijf.

Artikel 117: het begrip 'personen zonder vaste verblijfplaats', schrappen uit de bestaande reglementering.

Namens de werkgroep Reklassering:

D. Lescrauwaet

G. Van Menxel

K. Coenegrachts.

Vereniging der Vlaamse Onthaalhuizen V.D.V.O. vzw.,
Waterloostraat 27,
2600 Berchem-Antwerpen
Tel. 03/239.73.53.